

OBSAH

PŘEDMLUVA	5
DOKUMENTY K ČESKÝM DĚJINÁM	7
I. UTVÁŘENÍ FEUDÁLNÍCH VZTAHŮ A ROZVOJ FEUDALISMU DO KONCE 12. STOLETÍ	9
Pověst o příchodu Čechů	9
623—658. Samova „říše“	10
805. Ustanovení o kupcích přicházejících do krajín Slovanů a Avarů	12
863. O vzniku staroslověnského písma	13
903—906. Celní řád pro obchod se Slovy na Dunaji	14
873, před 14. květnem. Zločiny pasovského biskupa proti Metodějovi	17
929. Zabití knížete Václava	20
965—966. Ibrahim ibn Jakúb o Čechách	23
1039. Dekrety knížete Břetislava	27
<i>Kolem 1057.</i> Nadání knížete Spytihněva II. pro kostel sv. Štěpána v Litoměřicích	29
1078, 3. února. Listina moravského knížete Oty a jeho manželky Eufemie na založení kláštera hradištského u Olomouce	30
1092, 28. září. Boj proti zbytkům pohanství v Čechách	32
1108. Záhuda Vršovců	33
1149—50. Styky Vladislava II. s ruským knížetem Izjaslavem	36
1158. Česká statečnost ve 12. století	36
1174. Selský kníže	40
1174—1178. Privilegium Soběslava II. pro pražské Němce	40
II. VRCHOL FEUDALISMU VE 13. a 14. STOLETÍ	43
1212, 26. září. Zlatá bulla císaře a krále Fridricha na práva českého krále	43
1222. Potvrzení krále Přemysla I. na práva knížete Konráda Oty pro kraj znojemský a bitovský	45
1223. Privilegium Přemysla I. na práva měšťanů v Uničově	47
1249, po 16. srpnu. Ze základních práv jihlavských	49
1249. Spor krále Václava I. se synem Přemyslem	53
1254, 29. března. Práva židovská	56
1254. List Přemysla II. o bitvě u Kressenbrunu	59
Po roce 1264. Tak zv. Dalimilova kronika o Přemyslu Otakaru II.	61
1278. Výzva k společnému postupu Čechů a Poláků ve 13. století	63
1278—1282. Ze zlých let po smrti Přemysla II.	65

1180. Právní stav v Praze a snaha o nápravu	70
1296, 2. června. Usnesení přisezných Starého Města pražského o zřízení radnice a opatření městského písaře	72
Kolem 1300. Kniha rožmberská	74
1300. Z horního zákonku krále Václava	75
1308—11. T. zv. Dalimil o potřebě nezávislosti Čech na německé říši	77
1309. Odboj patriciátu proti feudálům	79
1310. Účast patriciátu v bojích o moc v Čechách	81
1311, 18. června. Královský list na svobody stavů českých a moravských	82
1348, 7. dubna. Zlatá bulla Karla IV. na založení university pražské	84
Polovina 14. století. Satira o konšelech	85
Kolem poloviny 14. století. Satira o řeznicích	87
1346—1355. Nepřijatý zákoník Karla IV.	88
1370, 27. prosince. Nejstarší list psaný českým jazykem	90
1389. Pronásledování židovského obyvatelstva	91
Polední čtvrt 14. století. Tomáš ze Štítného o tvorbě jazykem národním	96
Kolem 1400. Ondřeje z Dubé práva zemská česká	97

III. HUSITSKÉ REVOLUČNÍ HNUTÍ 99

1391, 24. května. Zakládací listina kaple Betlemské	99
Počátek 15. století. Z urbářů doby předhusitské	103
Kolem roku 1407. Husovy názory na vlastnické vztahy feudálů a poddaných	109
1409, 18. ledna. Dekret kutnohorský	114
1411, únor—březen. Husův list polskému králi po bitvě u Grünwaldu	115
1413. Vztahy mezi pravoslávím a husitským hnutím	116
1415, 10. červen. Husovo loučení s Čechy v tušení smrti	118
1415. Petr z Mladenovic o Husově smrti	120
1415, 2. září. Protestní list české a moravské šlechty proti upálení M. Jana Husi	124
1416, 30. května. Odsouzení a upálení M. Jeronyma Pražského	127
1419, 30. července. Počátek revolučního nástupu husitského hnutí	132
1419, 29. září. Manifestace na horách v počátcích husitství	134
Así r. 1419—1420. Prothusitský pamflet	135
1420, březen. O založení Tábora a o příchodu Žižky na Tábor	137
1420, 20. dubna. Husitský manifest z r. 1420	138
Počátek dvacátých let 15. století. Povstaň, povstaň, veliké město pražské	141
Dvacátá léta 15. století. Ktož jsů boží bojovníci	142
1421, 7. června. Zápis o jednání čáslavského sněmu	143
1422, 9. března. O smrti Jana Želivského	147
1422, 11. září. Žižkův list Domažlickým	151
1423, 27. května. Účast ruských a polských bojovníků v husitském hnutí	152
1423. Řád vojenský Jana Žižky a spojenců jeho	154
1430, 23. března. List Jany z Arcu husitům	158
1431. Z husitských manifestů	159
1431. Bitva u Domažlic	163
1433, 18. června. Z řeči Prokopa Holého k poslům basilejského koncilu	165
1433—1436. Z basilejských kompaktát	166
1434, 6. května. Reakční převrat v Novém Městě pražském	167
1434, po 6. květnu. Poslední list Prokopa Holého knězi Prokúpkovi	169
1434, 30. května. Bitva u Lipan	169
1437. Vítězství reakce v Hradci Králové	170
1437. Jan Roháč z Dubé	171

IV. OD KONCE HUSITSTVÍ DO ZAČÁTKU TŘICETILETÉ VÁLKY . . . 173

<i>První polovina 15. století. Chelčického kritika feudální společnosti</i>	173
1445. Stadický král	179
1450, 27. května. Jiří z Poděbrad odpovídá nepřítelství Oldřichu z Rožmberka	180
1457, 26. prosince. List Jiřího z Poděbrad Janu Jiskrovi z Brandýsa	181
1460—64. Antonio Marini: Rada králi Jiřímu o zlepšení kupectví v Čechách	182
1483. Lidová povstání v Praze	184
1487, 14. března. Zákaz přechovávání zběhlých poddaných a čeledí.	187
1494—96. Haviřské povstání v Kutné Hoře.	187
Konec 15. stol. Holdovní listy	189
1500. Vladislavské zemské zřízení.	189
Kolem r. 1500. O znevolňování poddaných a o selských povstáních na sklonku 15. století	192
1502. Český bratr Tůma Přeloučský o vykořisťování poddaných	193
1517. Selské povstání na Křivoklátsku	196
1520. Třídní boje šlechty s měšťany v 16. století.	197
1520. Měšťanská píseň proti feudálům	199
1523. Artikule cechu ratajčků v Časlavi	201
1526, 15. prosince. Volební revers Ferdinanda I. Habsburského	202
1530. Obchodní počtářství v 16. století	204
<i>Třicátá léta 16. století. Jan Dubravius o rybníkářství</i>	205
<i>Před r. 1539. Ovocnářství v 16. století</i>	207
<i>Před r. 1540. Jan Brtvín z Ploskovic: Hospodář</i>	210
1545. Sněmovní nařízení o mzdách čeledí a nádeníků	211
<i>Po r. 1547. Proti-habsburský odboj roku 1547</i>	212
1554. Rozmluva dvou šlechticů o pivovarství	216
<i>Před r. 1556. Z díla Jiřího Agricoly o hornictví a hutnictví</i>	219
1558. Z urbáře 16. století	223
1561. Pokus Ferdinanda I. o sjednocení měny.	225
1562. Botanické dílo 16. století	228
1569. O útoku rybníkářů na Petra Voka z Rožmberka	229
<i>Před r. 1571. Jan Blahoslav o češtině, slovenštině a polštině</i>	230
1571. Ubítní rodiny feudála poddanými	236
1572. Novokřtenci v českých zemích v 16. století	241
1577, 21. března. Stávka kutnohorských havířů	244
1579. M. Pavel Kristián z Koldína, Práva městská království Českého	245
1585. Útok robotníků na rytíře na Novém Městě pražském.	247
1590. Povědomí o příbuznosti slovanských národů v 16. století	247
1598. Daniel Adam z Veleslavína o kráse a bohatství českého jazyka	248
1599. Z cestopisu Václava Vratislava z Mitrovic	249
<i>Skloněk 16. věku. Z alchymistického spisu ze 16. století.</i>	252
<i>Kolem r. 1600. Z knih smolných</i>	255
1603. Vavřinec Benediktů z Nedožer: Česká mluvnice	256
1609. Majestát Rudolfa II.	257

V. OD TŘICETILETÉ VÁLKY DO ZRUŠENÍ NEVOLNICTVÍ . . . 264

1618, 23. května. Pražská defenestrace	264
1618. Zrada českého povstání	268
1618. Pavla Stránského „Okřik na nedbalého Čecha učiněný“	269
1618. J. A. Komenský: Listové chudých do nebe	270

1620. Z předmluvy k vydání Kroniky t. zv. Dalimila	271
1620. Pláč robotných lidí	273
1620. Selská povstání na Bechyňsku, Tábořsku a Zatecku před bitvou bělohorskou. 274	
1620, 15. listopadu. Zpráva o zmatcích a násilnostech po bitvě na Bílé hoře	277
1621, 21. června. Poprava na Staroměstském náměstí	279
1621—1623. O vývoji českého mincovnictví a o inflaci v době pobělohorské	281
1622. Zemští místopředsí o Valdštejnově bezohledném jednání s majiteli konfiskovaných statků	282
1620—1622. Lidový odboj na Valašsku	283
1622—1628. Utrpení lidu městského po Bílé hoře	286
Kolem r. 1626. Ochuzení drobné šlechty v době pobělohorské	287
1627. J. A. Komenský o popravě Matouše Ulického	289
1627. Výzva k pokračování v boji proti habsbursko-klerikální reakci	291
1627. Protireformační patent Ferdinanda II.	293
1627. Říjen. Potrestání města Lipníka	297
1628. „My čtvrtý stav“	297
1628, 26. srpna. Prosba poddaných, aby směli zůstat u své víry	298
1629, 2. listopadu. Konfiskace kacířských knih	299
1633. Krutost vysoké církevní hierarchie vůči nevolníkům	301
1634. Pavel Stránský o bohatství a úrodnosti české země	303
1634. Pavel Stránský o poměru Čech k německé říši	304
1634. O vysávání českých zemí za třicetileté války	306
1643, 26. června. Zápis o vyrabování a zkažení města Kroměříže	307
1644, leden, únor. Potrestání valašských rebelů	308
1648, 11. října. List Komenského švédskému kancléři Axelu Oxenstiernovi	309
1650. Zhostní list	310
1651. Seznam poddaných v Čechách po třicetileté válce	312
1652. Dva listy o vzpouře nevolníků na panství hrabat z Černínů	314
1653—54. Ukázka z berní ruly	315
1654. Z urbáře panství jindřichohradeckého	318
1657. J. A. Komenský: Didaktika velká	318
1659, 31. března. Nařízení Leopolda I. o minci	323
1661. J. A. Komenský o tvorbě jazykem národním	325
1662. Anonymní noviny z Amsterodamu	327
1667. Komenského úsilí o mír	331
1668, 24. března. Reskript o „věčném mlčení“ domažlických Chodů	333
1670, 25. června. Zvůle feudálů vůči nevolníkům	334
1672. Instrukce pro rychtáře na panství českokamenickém	335
1673. Z Balbínovy „Obrany jazyka slovanského, zvláště pak českého“	337
1680. Seznam popravených účastníků nevolnického povstání v severozápadních Čechách roku 1680	338
1680. Z robotního patentu z roku 1680	339
1681—83. Turecké vpády na Moravu	340
1684, 20. ledna. O bídě rolníků na sklonku 17. století	344
1685, 18. září. Obvinění z čarodějnictví na Moravě	345
1695. Povstání moravských nevolníků proti církevnímu feudáloví	346
1717. Z robotního patentu z roku 1717	349
Před r. 1718. Mlynářský cech na panství brumovském	351
1722. Příhoda zběhlých nevolníků	354
1725. Ruská anonymní zpráva o českém hornictví v 18. století	355
1729. A. Koniáš: Klíč kacířské bludy k rozeznání otvírající	356
1734. Saský Diplomat o zuboženém stavu českých poddaných	360

1736. Ruská vojska v Čechách	360
1738, leden. Z robotního patentu z r. 1738	361
1741. Karel Albert bavorský ohlašuje nárok na Čechy	364
1744, 2. prosince. Pronásledování Židů v 18. století	368
1753. Uniifikace měny za Marie Terezie	369
1756. Průmyslová výroba v Čechách v polovině 18. století	371
1760—1765. Prokop Diviš o účincích elektřiny	373
1770, 30. srpna. Patent o dělení pastvin na Moravě	374
1771. Z relace císaře Josefa II. o jeho cestě do Čech roku 1771	376
1773. Obrana českého jazyka z druhé poloviny 18. století	378
1775, březen. Velké nevolnické povstání roku 1775	379
1775, 24.—26. března. Zpráva účastníka bitvy u Chlumce n. Cidlinou	383
1775, květen. Výhružný list nevolníků po porážce u Chlumce n. Cidlinou	385
1775, 15. července. Jednotný celní řád	386
Po r. 1775. Špásovní novina v píseň uvedená o sedlské svobodě	389
1778, 10. srpna. Smlouva o výkupu roboty na panství žadlovickém	392
1781, 13. a 27. října. Toleranční patent	394
1781, 1. listopadu. Patent o zrušení nevolnictví	397

DOKUMENTY K SLOVENSKÝM DEJINÁM 401

I. UTVÁRANIE FEUDÁLNYCH VZŤAHOV A ROZVOJ FEUDALIZMU DO KONCA 12. STOROČIA 403

830—832. Kniežatá Mojmir a Pribina	403
895. Svätoplukove prúty	404
1000—1016. Uhorské zákoníky z 11. storočia	405
1075. Založenie kláštora svätobeňadického	412
1113. Prvé známe hnutie poddaných na území Slovenska	414
1147. Sociálne pomery Uhorska pol. 12. stor.	415
12. storočie. Obchodné vťahy Uhorska s Rakúskom koncom 12. stor.	417
1172—1185. Bohatstvo uhorských pánov koncom 12. storočia	417

II. OBDOBIE VRCHOLNÉHO FEUDALIZMU (1200—1526). 419

1217. Zálohovanie baní v Štiavnicí	419
1205—1235. Božie súdy v Uhorsku	420
1222. Zlatá bula Ondreja II.	422
1238. Privilégiá mesta Trnavy	426
1243, 19. november. Najstaršia osada na šoltýskom práve	428
1255. Výsady banskobystričských hostí	429
1257, 12. jún. Útek podaných z Turca a Liptova	431
1265—1270. Poddanské dávky Liptákov v druhej polovici 13. storočia	432
1271, 24. november. Výsady spišských sasov	435
1307, 18. jún. Najstaršia cechová listina zo Slovenska.	437
1327, 17. máj. Udenie banskej slobody zemepánom	439
1328, 17. november. Kutnohorskí minciari a baníci v Kremnici	440
1337, 15. apríl. Počiatky stahovania sa Valachov	441
1352, 30. marec. Lúpeživí rytieri	442

1361, 30. október. Vzájomné spory zemanov a utlačenie poddaných	442
1365, 20. november. Spory starosudlíkov s prisťahovalcami na Slovensku	443
1381, 3. máj. Žilinské privilegium pre Slovákov	444
1422, 13. december. Najstaršia známa česká listina zo Slovenska	445
1434, 8. august. Husiti v meste Trnava	446
1440, 11. január. Zápasy feudálov s mešťanmi.	447
1449, 4. máj. Jiskra uzaviera večný mier s magnátmi a mestami na Slovensku	449
1451, 22. január. Najstarší slovenský zápis v mestskej knihe Žiliny	451
1452. Vyrubovanie krajinkej dane na Zahorí	452
1456, 26. október. Vzbura sedliakov v Šariši	454
1459, 16. október. Nedostatok obilia a špekulácia v banských mestách.	454
1479—1480. Spišská kázeň	455
1448. Ivan III. Vasiljevič žiada od Mateja Korvína delostrelcov, baníkov a kamenárov	456
15. storočie. Gelnické banské právo	457
Koniec 15. storočia. Urbár šintavského panstva	458
1505—1512. Najstaršie slovenské mestské zápisy Nemeckej L'upče	459
15.—16. storočie. Výhražný list slovenských zbojníkov	461
1514. Výzva Juraja Dózsua, zvaného Szekely, na poddaných	462
1514, 11. jún. Ohlas Dózsovho povstania v našich banských mestách	462
1514, 19. november. Dózsovcia na východnom Slovensku	464
1514, 19. november. Nariadenie stavovského snemu na potlačení Dózsovho povstania	465
1515, 4. december. Nariadenie o mzdách pri štiavnickom banskom súde	467
1525. Banskobystrické povstanie očami pápežského legáta	469
1526, 7. september. Vypočítavanie účastníkov banskobystrického povstania	470
16. storočie. Historický spev o moháčskej porážke	471
1526. 6. október. Kráľovna Mária žiada o vydanie bystrických vzbúrencov z Val. Meziříčia	476

III. OBDOBIE DRUHÉHO NEVOLNÍCTVA (1526—1785). 477

1533—1534. Žoldnieri zbojníkmi	477
1542. Spoločenské pomery v Banskej Bystrici 16. stor.	478
1554, január. Dohoda zemanov a banských podnikateľov	480
1552—1610. Slovenské prísazné formuly mesta Levoče	484
1566, 12. marc. Banická vzbura v okolí Banskej Bystrice	485
1573. Maxmiliánov Banský poriadok	487
1590. Slovenské vyúčtovanie baní na Boci	489
1591. Úprava zvykov poddaných v Gemerskej bratstvom reformačných farárov	490
1608. Rovnosť Slovákov, Čechov a Maďarov voči Nemcom v mestách	494
1609. Banická vzbura v Štiavnici	495
1610, 30. marc. Žilinská synoda	496
1625. Slovenský urbár likavského panstva	500
1627, 16. február. Použitie strelného prachu v baníctve	502
1632, 3. apríl. Sedliacke povstanie na juhovýchodnom Slovensku v r. 1631—32	502
1644. Banická vzbura v Banskej Štiavnici	505
1645. Slzy kmeňa slovenského	506
1660—1664. Turecký cestovateľ na južnom Slovensku	507
1683. Sinapius — Horčíčka o rozdielnosti slovenčiny a češtiny.	508
1683. Zbojnícka tradícia predjánošíkovská	509
Koniec 17. storočia. Krmanove verše v úvode gramatiky M. M. Sečianskeho	511

18. storočie. Sociálna ľudová báseň zo Zemplína	512
1703. Merkantilistické myšlienky na Slovensku	513
1707. Hospodársky slovník	514
1709, 30. marec. Sprievodný list atamana Ivana Mazepu pre D. Krmana	516
1713. Vyšetrovanie Jánošíka a rozsudok nad ním	517
1718. Matej Bel o Slovákoch	525
1720—35. Prvý spis o poddanstve v Uhorsku	526
1723. Použitie atmosférického stroja v Novej Bani.	531
1720—30. Pôvodná slovenská hra	532
1736. Turčianski olejári	534
1747, 20. január. Banícka vzbura na Starých Horách	534
Prvá polovica 18. storočia. Matej Bel o sedliactve v Uhorsku	535
Polovica 18. storočia. Kritika šľachty v polovici 18. storočia	538
Prvá polovica 18. storočia. Pieseň o Jakubovi Surovcovi, zbojníkovi	537
Okolo polovice 18. storočia. Zbojnícka pieseň o Jánošíkovi	540
Počiatok 2. polovice 18. storočia. Hugolín Gavlovič ako ľudový básnik	542
2. polovica 18. storočia. Chvála slovanského národa — pieseň kratochvílna	543
1752. Vzbura žien na Starých Horách	544
1759, 5. august. Úvod k slovenskému prekladu Maximiliánovho banského poriadku.	544
1765, 13. august. Založenie katedry matematiky na Banskej akadémii v Štiavici	546
1768, 14. marec. Urbárske povinnosti poddaných z V. Čaníkoviec	546
1770, 20. október. Tereziánsky urbár	548
1780. Juraj Papánek o kráľovstve a kráľoch slovanských	549
1781, 13. október. Tolerančný patent o náboženskej slobode	550
1785, 22. august. Zrušenie nevoľníctva	553
SEZNAM VYOBRAZENÍ	556